

Transformarea structurii sociale în R.S.S. Moldovenească în urma instaurării socialismului de stat: acumulări conflictuale

Andrei Dumbrăveanu*

Academia de Științe a Moldovei

Abstract: *The Bessarabia's occupation in 1940 by the Red Army and the incorporation of territory between the Prut and Nistru into the U.S.S.R. under the new name of Soviet Socialist Republic produced radical changes in the lifestyle of the population and completely transformed the class structure formed during the formation of the modern Romanian state. In order to change the Moldovan society, the new Communist regime applied Stalinist dictatorship mechanisms, the most diabolical political and social operations. The most significant were the deportations. The first wave occurred in the 12 to 13 June 1941 and included landowners, merchants, mayors, policemen and gendarmes, white guardsmen, refugees from U.S.S.R. Between 30,000 and 32,500 people were deported. In 1945 were deported 1,207 "Germans", while in 1946-1949 were arrested and deported the "fascist accomplices and supporters, policemen, gendarmes, vlasovite" – a total of 2,482 people. The second wave took place from June 5 to 6, 1949 and included: kulaks, former landowners, traders, members of political parties, accomplices of German occupiers, white guardsmen, members of sects deemed illegal, along with their families. 35,796 people were deported. The third wave occurred from March 31-April 1, 1951, and targeted the members of the religious sect Jehovah's Witnesses. 2,671 people were deported. According to calculations based on data of the Interior Ministry, a total of 74,000 people were deported to which we should add 23,978 people recently identified in the archives of the Intelligence and Security Service. In total until 1952 they were repressed about 100,000 inhabitants of M.S.S.R. In 1947 the Communists organized the massacre of the population by starvation, and about 280,000 people died of hunger: Stalinist reprisals which included executions, deportations, sentences to excessively many years in prison, and starving to death affected about 20% of the country's population. Massive deportations and starvation caused a massive long-term social impact and speed up the collectivization in the countryside. Following the events in November 1949, the percent of those who entered into kolkhoz farms share increased from 32% to 97%. The mechanisms and instruments of Communist/Bolshevik terror conducted to the destruktion of Bessarabian society formed until 1940. The M.S.S.R. class structure is established on the principles of state socialism dictatorship. The new social class structures contain the sources of cumulative latent conflicts.*

Keywords: methods, social class structures, the Communist Party, statistical data, conflicts.

Cuvinte-cheie: metode, structuri sociale de clasă, partid comunist, date statistice, conflicte.

Introducere

R.S.S. Moldovenească n-a existat niciodată sub formă de Stat Suveran și Independent. La 28 iunie 1940, când armata roșie a ocupat

Basarabia, „mașina veche statală burghezomoșierească a fost sfărâmată, iar în loc a fost creat un nou aparat de stat – socialist, cu adevărat al poporului. S-au format sovietele – organele de dictatură a clasei muncitoare. În rezultatul activității stihiiice a maselor la

* Institutul de Cercetări Politice și Juridice, Academia de Științe a Moldovei, Bd. Ștefan cel Mare și Sfânt, nr. 1, Chișinău, Republica Moldova. E-mail: dumbraveanu.andrei@gmail.com.

mijlocul lunii iulie sovietele activau deja în toate localitățile. În 6 județe ale Basarabiei, care au intrat mai apoi în componența R.S.S.M., activau comitete executive ale sovietelor: 1.084 satești, 11 de orașel, 6 de orașe, 52 de plasă (în august 1940, plasele au fost transformate în raioane) și 6 de județ. Ele erau constituite din 7.000 dintre cei mai buni muncitori, argați, țărani săraci, mijlocași, reprezentanți ai intelectualității” (*Istoria narodnovo hosiastva Moldavskoi S.S.R. 1917-1958 [Istoria economiei naționale a R.S.S. Moldovenești 1917-1958]*, 1974, 148) (traducerea ne aparține).

Ne-a atras atenția fraza „6 județe ale Basarabiei, care au intrat mai apoi în componența R.S.S.M.”. Deci numai în 6 județe, din cele 9 cât număra Basarabia la 28 iunie 1940, se formaseră soviete; prin urmare, în luna iulie 1940, până la constituirea R.S.S.M. (2 august 1940), Basarabia, conform istoricilor Moldovei Sovietice, pierduse deja 3 județe – Hotin, Izmail și Cetatea Albă. În luna iulie 1940 nu exista nicio hotărâre oficială cu privire la constituirea unei noi formațiuni administrativ-teritoriale în U.R.S.S. Sovieticii au aplicat în Basarabia metodele și tehnicile militare de anexare a unui teritoriu cucerit. Ei au păstrat frontiera pe râul Nistru, totodată au trasat o nouă frontieră pe râul Prut, astfel populația a fost izolată de restul lumii. Prin decizia Guvernului Sovietic odată cu armata a venit în Basarabia de la Tiraspol atât Prezidiul Sovietului Suprem, cât și Guvernul Republicii Autonome Sovietice Socialiste Moldovenești. În conformitate cu decizia Comitetului Central al Partidului Comunist (bolșevic) din Ucraina, în județe, orașe și plase au fost formate structuri (organizații primare) ale partidului comunist. Comitetele de partid dirijau activitatea Sovietelor, adică a celor 7.000 de membri ai comitetelor executive. Să ne imaginăm acum că membrii Prezidiului Sovietului Suprem și ai guvernului R.A.S.S.M., ca și conducerea de partid de toate nivelurile în cea mai mare parte nu cunoștea limba română, fiind de origine ruși și ucraineni. Moldovenii, cadrele de conducere din R.A.S.S.M., au fost

supuși represiunii staliniste în anii 1937-1938, executați prin împușcare, deportați în GULAG.

La 2 august, la sesiunea a VII-a a Sovietului Suprem al U.R.S.S. a fost adoptată legea cu privire la formarea Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești, Unionale. Legea respectivă este o consecință a Pactului Ribentrop-Molotov, cunoscut și ca Pactul Stalin-Hitler, semnat la 23 august 1939 și nicidecum urmare a unui plebiscit general, organizat în județele, orașele și comunele Basarabiei. Delimitarea frontierelor dintre R.S.S. Moldovenească și R.S.S. Ucraineană a fost legiferată la 4 noiembrie 1940 prin decretul Sovietului Suprem al U.R.S.S. în mod arbitrar fără a se ține cont de principiile etnice. În componența R.S.S. Ucrainene erau trecute trei județe ale Basarabiei: Hotin, Izmail, Cetatea Albă, Ținutul Herța – parte istorică a Vechiului Regat, care niciodată n-a fost înstrăinată –, Nordul Bucovinei și raioanele Ananiv, Bârzola, Cruteni, Ocna Roșie, Balta, care până la 2 august 1940 aparțineau de R.A.S.S. Moldovenească.

Republica Sovietică Socialistă Unională este un stat socialist suveran care intră în componența Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste pe baza principiilor de liber consimțământ și de egalitate. Republica unională își exercită suveranitatea în problemele de ordin general, care privesc întreaga uniune, iar în celelalte chestiuni în mod nemijlocit (*Enciclopedia Sovietică Moldovenească*, 1975, 494).

Prin sintagmele „care privesc întreaga uniune...” și „...iar în celelalte chestiuni în mod nemijlocit...” specialiștii sovietici în drept constituțional puteau interpreta și justifica orice imixtiune a conducerii centrale unionale în afacerile interne ale statului socialist „suveran”. Prin urmare suveranitatea statală, deci și statul în sine – R.S.S. Moldovenească, nu este decât o formalitate politică, o acoperire a unui jaf de teritoriu, exercitat de regimul imperialist sovietic, totalitar, de tip „dictatură a proletariatului”.

Cercetarea noastră pornește de la următoarea ipostază: socialismul de stat din R.S.S. Moldovenească, consecință a politicii expansioniste promovate de U.R.S.S., a produs

transformări economice și ale structurii sociale. Ele purtau în sine din start factori revoluționari, bazați pe ciocniri de interese, dezacord și antagonism social. Acești factori au dat viață conflictelor latente, care, acumulându-se, în mod inevitabil au condus în R.S.S.M. la mișcările sociale de la sfârșitul anilor '80 ai secolului XX și au creat premise pentru revenirea la structurile sociale de clasă.

Studiul a fost elaborat prin aplicarea metodelor calitative de obținere, sistematizare și analiză a datelor. Au fost utilizate: procedeele discuțiilor individuale și în grup; studierea documentelor scrise, rapoartelor statistice, datelor de arhivă, monografiilor, tezelor și comunicărilor științifice. Au fost aplicate tehnicile informării în situații de interviu liber, a poveștii vieții și a discuției exploratorii.

Structura socială în Basarabia după Marea Unire de la 1918

Sociologii români, cercetători ai procesului de constituire a clasei mijlocii în România, consideră că „delegitimarea procesului de modernizare a societății românești este echivalentă cu tăgăduirea rolului istoric al principalului agent social al dezvoltării și anume burghezia română, asistată în epoca mercantilismului de burghezia străină și puterea de stat” (Larionescu, Mărginean și Neagu, 2006, 85). K. Marx trata burghezia ca pe o forță purtătoare a spiritului capitalist, o forță care venea să înlocuiască sistemul feudal cu un sistem progresist liberal, bazat pe industrie și dominația capitalului. Așa cum s-a dovedit mai târziu burghezia a avut o influență morală covârșitoare asupra societății prin promovarea învățământului, a educației, a mobilității sociale. La începutul secolului XX, în Basarabia, aflată în supușenia Imperiului Rus, relațiile capitaliste abia se înfiripau. Aici exista o structură socială caracteristică provinciilor agrare, colonizate reprezentată de: țărani (cei mai numeroși), mazili, ruțași, scutelnici (aceștia fiind descendenți din

boierii scăpătați, militari, meșteșugari angajați în industria locală, muncitori (o tagmă puțin numeroasă, aproape inexistentă), boieri, mari proprietari de terenuri. Calculele ne dovedesc că populația era împărțită în următoarele straturi:

1) oameni foarte bogați (mari latifundiați, boieri, negustori) – 0,001%;

2) oameni bogați (latifundiați, negustori, industriași) – 0,5%;

3) oameni mai puțin bogați care nu duceau lipsuri (proprietari de moșii, negustori, slujbași, fabricanți) – 0,8%;

4) oameni care își asigurau un trai decent și aveau acces la învățătură (răzeși, mazili, funcționari ai statului) – 35%;

5) oameni deprivați, afectați de sărăcie, având acces limitat la învățătură – 42%;

6) oameni permanent deprivați, supuși unei subnutriții cronice, fără acces la studii – 22% (Dumbrăveanu, 2012, 28).

Încorporarea Basarabiei în Statul Unitar Român în 1918 a supus unor transformări rapide viața culturală, socială, politică și economică a ținutului. Elitele României, ministrii ei, conducătorii de ranguri înalte, profesorii universitari – toți aveau studii în țările dezvoltate ale Occidentului: Austria, Germania, Franța. Ei au reușit să formeze o economie bazată pe principii liberale. În perioada interbelică România reprezenta a șasea țară în Europa ca mărime a teritoriului și a doua în Europa Centrală după numărul de populație. Reforma agrară întreprinsă în 1921, fiind una dintre cele mai radicale reforme din Europa Răsăriteană a produs schimbări în sectorul de bază al economiei naționale. În perioada interbelică, România a cunoscut epoca ei de aur, în numai două decenii, după ce a ieșit din criza economică a anilor 1929-1933, a înregistrat un progres spectaculos (Constantiniu, 1997, 318). Un loc aparte în cercetarea societății, elaborarea unor modele de dezvoltare a României, îi revine în această perioadă Institutului Social Român (ISR) creat la propunerea profesorului Dimitrie Gusti, care în raționamente s-a condus de motivațiile activităților unor instituții similare din țările occidentale.

ISR a oferit documentarea necesară reformelor în mediul rural bazată pe „posturi de observare socială” care studiau amănunțit, interdisciplinar, starea economică, sanitară, culturală a satului. Reforma bazată pe radiografierea situației satelor tindea să pună la dispoziția conducătorilor statului român și „un tip nou de administrator și de specialist român și o nouă tehnică de lucru în sat și cu tot satul” (Larionescu, Mărginean și Neagu, 2006, 79).

Formarea tipului nou de specialist înainta cerințe aparte de profesionalizare, educare, învățământ, care să cuprindă tinere generații de toate categoriile sociale. Procesul de școlarizare s-a extins și asupra provinciei basarabene, unde sub dominație rusească numărul neștiutorilor de carte în mediul rural depășea cifra de 50%. Astfel, numărul școlilor, în special al celor primare rurale, a crescut de la 927 în 1915 la 2.235 în 1938, a celor secundare de la 32 (1917) la 50 (1938), a celor profesionale de la 6 la 54 (1932), a celor superioare de la 0 la 2. Guvernul român a dispus înființarea la Chișinău a două facultăți dependente de Universitatea de la Iași. În 1926 a fost înființată o Facultate de Teologie, frecventată de un mare număr de studenți (400-700), iar în 1933 a fost înființată Facultatea de Agronomie, care în anul 1937 era frecventată de 427 de studenți (Mocanu, 2012, 34). În anii '30 ai secolului XX, agricultura constituia principalul sector al economiei românești, unde era concentrată 49,8% din averea națională a României, cu mult peste ponderea ce revenea transportului, industriei și comerțului cu un total de 29,0%. Reforma agrară din 1921 a schimbat calitativ structura socială în mediul rural din Basarabia. Moșierii și alți mari proprietari funciari și-au pierdut din importanța lor în procesele social-politice. Țărănimea reprezenta structura socială de bază a satelor. Criza economică globală lasă urmele ei și în structura socială a țărănimii. Pe de o parte, în satul interbelic se formează o pătură a micilor proprietari agricoli, care obțineau venituri relativ mici, gospodăriile lor având un caracter mai degrabă natural decât comercial, totuși reușind să le asigure un anumit nivel de trai. Pe de altă

parte, exista o pătură mai mică de lucrători (muncitori cu ziua) agricoli. Micii producători țărani au format rezerva umană de suplینire a altor grupe sociale cum erau muncitorii la oraș sau intelectualii (Dumbrăveanu, 2012, 60-61). Declanșarea celui de-al Doilea Război Mondial în 1939 și ocuparea Basarabiei, de către armata roșie în 1940, a instaurat în ținut sistemul totalitar socialist, bazat pe „dictatura proletariatului”. După cum scria V. Lenin, dictatura proletariatului este „puterea nelimitată, în afara legii, care se bazează pe forță, în sensul direct al cuvântului... Sensul științific al dictaturii înseamnă nu altceva decât puterea nelimitată de nicio lege, nestrămutată de nicio regulă, bazată numai pe forță” (Lenin, 1981, 386).

Destructurarea de clasă cu metode de teroare bolșevică

Regimul sovietic a pus în funcțiune întregul său sistem dictatorial pentru a transforma societatea constituită pe principiile liberale, de clasă într-o societate de tip sovietic fără clase antagoniste, având ca model țărănimea lipsită de proprietate, proletariatul muncitor și pătura intelectualilor. În teritoriul anexat a fost declanșată „lupta de clasă”, pentru realitatea căreia sovieticii dispuneau de o mașinărie statală bine ajustată, dotată cu instrumente, politici și executori. Adevărul referitor la „lupta de clasă” în R.S.S. Moldovenească apare în lumină abia după o jumătate de secol. Cercetători ai istoriei R.S.S. Moldovenești: A. Moraru, I. Țurcanu, I. Sișcanu, V. Pasat, E. Postică, I. Cașu, A. Petrenco în studiile și monografiile publicate prezintă documente, date statistice, programe, fapte, personaje, neînvinși și învingători. Sunt lucrări în baza cărora putem reconstitui tablouri de șoc social, care au marcat pentru mai multe generații structura socială, modul de gândire, de luare a deciziilor și de acțiune a populației din R.S.S. Moldovenească din perioada socialismului de stat. Documentele și datele statistice ne ajută să percepem consecințele sociodemografice ale epurărilor, excluderii din viața socială a reprezentanților marcanți din mediul rural,

a țărănimii capabile să se autoadministreze să producă bunurile necesare, să dezvolte gospodăria țărănească rezistentă la vremuri de criză. Epurările s-au produs în mod direct, prin exterminare fizică a indivizilor, prin extragerea oamenilor și a familiilor lor, a copiilor lor din mediul social, prin deportări și prin arestări, condamnări și executări. Primul val de deportări a avut loc în zilele de 12-13 iunie 1941.

Operația s-a desfășurat în baza unui demers al generalului de N.K.V.D. – Sergo Goglidze, împuternicit al CC al PC(b)U și al U.R.S.S. pentru R.S.S. Moldovenească. La 31 mai 1941, el cerea aprobarea lui Stalin pentru deportarea a 5.000 de familii din R.S.S. Moldovenească: moșieri, comercianți, primari, polițiști, albgardiști, refugiați din U.R.S.S. Listele întocmite de N.K.V.D. țineau cont de activitatea și pregătirea capului familiei, de faptul că a colaborat cu administrația română. Au fost deportate 32.423 de persoane. Conform mai multor surse, la destinație au ajuns între 22.000 și 30.000 de persoane. În anii 1940-1941, organele de represiune sovietice au arestat, torturat, executat, deportat circa 57.000 de cetățeni din R.S.S. Moldovenească.

Al doilea val de deportări a fost înfăptuit de N.K.V.D. conform operației „IOI” (SUD – n.a.), la 6 iulie 1949, în baza hotărârii Consiliului de Miniștri al R.S.S.M. din 28 iunie 1949 „Cu privire la deportarea familiilor de chiaburi, foști moșieri și mari comercianți”. Au fost formate 30 de eșaloane cu un număr total de 1.798 de vagoane în care au trimis în Siberia 11.293 de familii sau circa 35.050 de persoane. Conform altor surse, numărul deportaților era de 35.796 de persoane dintre care 9.864 de bărbați, 14.033 de femei și 11.889 de copii. Dintre acestea 7.620 de familii erau considerate familii de chiaburi, ceilalți erau trecuți la categoria colaboraționiști ai fasciștilor și ai românilor (Wikipedia, enciclopedia liberă, 2015a).

Al treilea val de deportări s-a desfășurat conform operației „SEVER” (NORD – n.a.) la 31 martie/1 aprilie 1951 și viza elementele religioase, în special membrii sectelor religioase. În total au fost deportate 2.671 de persoane.

În perioada 1940-1952 au fost arestați, trimiși în închisori, executați, deportați, fiind considerați dușmani de clasă mai mult de 100.000 de persoane sau circa 4% din populația R.S.S. Moldovenești. Aceștia reprezentau familiile cu un nivel mediu de trai, oameni care dispuneau de terenuri agricole și mijloace de producere, își asigurau singuri necesarul conform standardelor de atunci pentru a nu duce lipsuri. Ei aveau anumite convingeri, criterii de valori, studii și viziuni politice. Regimul bolșevic, totalitar avea anumite temeri față de persoanele respective, din aceste considerente a declanșat teroarea, izolarea și lichidarea lor fizică.

Deportările în memoria colectivă

Despre deportări, teroare, exterminări în masă și închisori de munci corecționale a vorbit în mod oficial prima dată, însă în secret, cu ușile închise, la al XX-lea Congres al PCUS, la 25 februarie 1956 urmașul lui Stalin, la conducerea partidului comunist – Nichita Hrușciiov. În raportul intitulat „Cultul personalității și consecințele sale” a prezentat prin date și fapte esența dictaturii numite stalinism. Discursul trebuia să rămână secret, jurnaliștii străini și membrii partidelor comuniste „frățești” din celelalte țări nu au avut acces în sala de ședință, totuși presa occidentală a publicat informații. Integral raportul a fost tipărit la 5 iunie 1956 în publicația „New York Times”.

Peste o lună după publicarea raportului în Statele Unite ale Americii, Comitetul Central al PCUS a distribuit textul lui integral organizațiilor de partid teritoriale cu recomandări de folosire în scop de serviciu. În satele basarabene de teroarea stalinistă se vorbea în taină, erau compuse versuri și blesteme care circulau din „gură în gură”. Era o formă de rezistență prin creație populară: doine de jale și satire hăulite.

Tatiana Gamureac, o femeie simplă, a cântat pe ulița satului Bulboaca, județul Hotin (azi raionul Briceni): „Din pielea lui Stalin / S-or face ghete la Berlin, / Din pielea lui Molotov / S-or face cizme la Brașov”. A fost auzită, părâtă și condamnată la 10 ani de închisoare pentru

propagandă și agitație contrarevoluționară. Când, la 16 aprilie 1954, a fost anunțată că și-a ispășit pedeapsa și e liberă, de bucurie, în fața călăilor, pe loc, și-a dat obștescul sfârșit (Ladaniuc și Țopa, coordonatori, 2000, 439).

Florica lui Ignat Dănilă, născută în 1918 în satul Ermoclia, județul Cetatea-Albă (azi raionul Ștefan-Vodă), a supraviețuit terorii și a păstrat pentru generații o doină cutremurătoare.

„Frunză verde de-un zămos,
Staline, câine burtos,
Cum ne-ai băgat în colhoz,
Tu pământul ne-ai luat,
De mâncare nu ne-ai dat,
C-am primit un kil de pâine
Și acela nu-i curat –
Cu țărână – amestecat. (...)
Cum pe lume ai ieșit?
De ce nu te-ai otrăvit
Din sânul ce te-a hrănit?
De ce nu te-ai spânzurat
Cu fașa de înfășat?
Ori măcar să te îneci
Până-n anul patruzeci?” (Ștefan, 1992, 2).

Mărturisirile scrise apar mai târziu. Sunt documente publicistico-literare, îmbinări dintre non ficțiune și ficțiune. Primul este romanul *Severograd*, editat în 1963 de Nicolae Costenco. În 1937, autorul a fost redactor al revistei *Viața Basarabiei*, este arestat la 25 iunie 1941, fiind condamnat la 7 ani de privațiune de libertate într-un lagăr de munci corecționale din regiunea Irkutsk, Siberia. Pentru prima dată în literatura din R.S.S. Moldovenească apare subiectul gulagului stalinist. Autorul prezintă scene din viața unei generații, condamnate la fericirea bolșevică, văzute și trăite de el personal. Peste 30 de ani de la apariția romanului *Severograd*, abia după proclamarea suveranității și independenței R. Moldova, ziaristii și scriitorii încep să editeze culegeri de documente mărturisiri, povestiri ale martorilor și participanților la evenimente. Sunt cărți sporadice, publicate grație unor temerari și unor susținători ai lor, a unor fundații internaționale.

Satana pe pământ: Mărturisiri despre anii de foamete și deportări de Tudor Ștefan este o lucrare publicistică, formată din culegeri de interviuri, care a văzut lumina tiparului la editura Universitas din Chișinău în 1992. După cum menționează editorul: „Sunt imagini înfiorătoare povestite cu lacrimi... ele nu sunt meșteșugite de pana scriitorului, ci au ieșit din inimile celor ce au pățimit, de aceea au mare răsunet în inimile noastre”. Culegerea conține 27 de interviuri cu participanții la evenimente, la primul și al doilea val de deportări din localități situate în zonele de sud, centru și nord ale Republicii Moldova, de asemenea cu supraviețuitori ai foametei din 1947. Diapazonul de vârstă a intervievaților se află între anii de naștere ai lor: 1901 și 1939.

Destine spulberate este o culegere de povestiri editată de Centrul de Reabilitare a Victimelor Torturii (RCTV) „Memoria”, cu susținerea Corpului Păcii în Moldova în limbile română și engleză, redactori Ludmila Popovici, director executiv al RCTV „Memoria” și Molly Pulver Lampher, voluntar al Corpului Păcii. Cartea prezintă amintirile a 14 persoane de gen feminin în vârstă deja, care, copile și adolescente fiind, în anii 1941 și 1949 au trăit calvarul deportărilor împreună cu familiile și consătenii lor. Arealul geografic al martorilor-participanți la evenimente cuprinde localități din zonele de nord și de centru ale Republicii Moldova. Membrii echipei RCTV „Memoria”, dintre care și studenți ai Universității de Stat din Moldova au contribuit la realizarea și transcrierea interviurilor, prelucrarea materialelor, documentelor și fotografiilor publicate în lucrarea *Destine spulberate*.

Prezentăm fragmente din mărturisirile participanților la evenimente. Sunt alese la întâmplare din edițiile de carte publicistică tipărită în anii 1992-2013.

Ana Sorocean, anul nașterii (a.n.) 1929, satul (s.) Carahasani, raionul Ștefan Vodă: „În patruzeci și unu din Carahasani au ridicat zece familii. Noaptea au dat buzna. Eram cinci copii, tata și mama. Ne-au suit pe toți șapte într-o căruță și ne-au dus cu mâinile goale... la Căușeni pe tata l-au despărțit de noi. De atunci nu l-am mai

văzut. Ne-au deportat în regiunea Aktiubinsk, orașelul Alga. Ne-au vârat în niște barăci câte trei familii într-o odaie. Ne culcam pe podea pe rând și gata, jos nu mai rămânea loc liber... Din cei bătrâni unul n-a scăpat, toți au murit de foame... apoi ne-au băgat pe toți la fabrica chimică. În patruzeci și șapte ne-au trimis în Moldova. Am venit la Carahasani, am stat vreo doi ani, m-am căsătorit... Și toată vara lui 49 am umblat fugară. Se auzea că o să ne ridice din nou. Mă ascundeam. O lună jumătate am stat în pod la o femeie și ziua și noaptea. Soțul venea noaptea și îmi lăsa ceva de mâncare. Apoi m-am întors acasă și într-o dimineață iar au venit moscalii și m-au luat... Soțul a rămas. El nu făcea parte din categoria celor deportați... Mama cu patru copii a fost trimisă imediat la Aktiubinsk, iar pe mine m-au trimis 11 luni în pușcăria numărul unu din Odesa. Eram gravidă și se temeau probabil să nu nasc pe drum... Am născut în închisoare. Mi-a primit nașterea o pușcăriașă și ea. Am născut doi copii de gemeni. Unul a trăit trei zile și a murit... Da una mi-a rămas, trăiește și azi – Natașa. E vraci. A terminat medicina la Chișinău. Am născut-o în decembrie și ea până în aprilie apă n-a văzut, n-a fost scăldată... În aprilie 1950 s-a mai completat un vagon cu deportați, m-au trimis și pe mine la Aktiubinsk, era frig. Ne-au scos din vagon. Ne-au pus în coloană. Stăteam încălzită în ciupici într-un omăt până la genunchi. Moscalii: „sadisi”. Mă puneau să mă așez în zăpadă cu copilul în brațe... În sfârșit m-au lăsat în Aktiubinsk de unde aveam de călătorit încă 45 de kilometri. I-am rugat: „Dați-mi niște bani măcar să-mi cumpăr bilet până la Alga...” Da ei: „Nu-ți dăm nimic”. M-am dus la tren. Am încercat la un vagon, la altul... N-am putut intra. M-am întors în gară și am început să umblu cu mâna întinsă. Cine îmi dădea douăzeci de copeici, cine treizeci... am adunat de un bilet și am plecat. Am muncit la aceeași fabrică până în 1956, când ni s-a permis să venim în Moldova... În timp ce eu mă aflam în pușcărie la Odesa, pe soțul meu l-au luat în armată. Peste trei ani după ce a scăpat de serviciul militar a venit la noi în Alga. Am mai născut acolo o fată, Ludmila. A

terminat Universitatea din Moldova” (Ștefan, 1992, 63-64).

Ecaterina Cernășova, născută: 1940, satul Corestăuți, raionul Briceni, exilată: regiunea Kurgan. „Eram mezina într-o familie cu patru copii, toate fete... Cele două surori mai mari se trezeau la ora 4 dimineața și mergeau cu tata și mama la câmp la lucru... Pământ aveam puțin, numai 4 „destine” (o destina – 1,09 ha). Mai aveam o vacă și 4 oi... În noaptea când am fost deportați eu nu eram acasă. Eram la o soră mai mare. La ora 3 dimineața a venit tata însoțit de doi soldați și m-au luat acasă. Pe atunci, iată care era sistemul: venea ordinul de mai sus că trebuie exilate atâtea familii. Ordinul acela îl primea președintele sovietului sătesc și pe cine avea el ciudă pe acela îl scria în acea listă. Așa am pățit noi și alte 9 familii. Nimeni nu se întreba dacă acești oameni erau într-adevăr culaci sau nu. Unii oameni care erau scriși pe listă au reușit să fugă când au auzit țipete și gălăgie în sat. Și atunci în locul familiilor care au fugit erau luate alte familii, pentru că trebuiau deportate 10 familii din satul nostru. Iată cum am ajuns ca noi și alte 9 familii din sat să fim deportate. Cel mai dureros era faptul că tatăl meu a luptat pe front, în armata sovietică în timpul războiului. A ajuns până la Berlin, și în 1948 a fost decorat cu un ordin pentru curaj și merite față de Patrie, iar în 1949 este deportat și numit „dușman al poporului”. Ne-au urcat în camion și ne-au dus la gara feroviară din Văscăuți, unde ne-au încărcat în vagoane pentru animale... Am mers circa 15 zile până la stația Lebeje, regiunea Kurgan. Acolo am fost urcați cu alte 10 familii într-un camion și am fost trimiși în satul Hudeacov, raionul Lopahinse, cu aproximativ 30 de case... La început am trăit într-o „zemleancă”, bordei săpat în pământ. Încetul cu încetul am început să ne acomodăm și să adunăm gospodăria noastră... Prin 1953 tata a făcut o casă de chirpici. Acoperișul l-a făcut din bușteni, iar deasupra a pus fâșii de pământ cu tot cu iarbă de șes. Primăvara acoperișul începea să înflorească și era verde toată vara. Tot satul s-a adunat să vadă această minune. În martie 1956 noi am fost reabilitați și eu am plecat prima la

Bălți, unde locuia una dintre surorile mai mari, pentru a continua școala. Părinții mei au rămas pentru un an să vândă averea adunată. Ei aveau oi, albine, găini și casa pe care o construise. Dar când au revenit în Moldova, li s-a spus că pot să locuiască oriunde doresc numai nu în satul de unde au fost deportați. Astfel s-au stabilit cu traiul lângă Ocnița, în satul Securenii, care era în Ucraina. După absolvirea clasei a 10-a în Bălți am venit la Chișinău și am intrat la Colegiul de Comerț, după absolvirea colegiului m-am angajat vânzătoare, dar n-am lucrat mult... În 1961 am intrat la Universitatea de Stat, Facultatea de Economie. După terminarea facultății, în 1966 am fost repartizată la uzina de construcții, unde am lucrat 13 ani economist. Nu țin ură pe nimeni pentru ceea ce-am îndurat în Siberia și pentru tot ce s-a întâmplat, pentru că așa a fost sistemul. Cred că președintele care ne-a pus în listele celea, ne-a hotărât soarta. De aceea sunt supărată doar pe el..." (Popovici și Lamphear, 2005, 15-19).

Larisa Naduc, născută: 1942, Chișinău, exilată: regiunea Kemerovo. „Pe data de 6 iulie 1949, la ora 4 dimineața, doi oameni au venit la noi acasă. Noi toți dormeam și am fost treziți cu lovituri puternice în ușă. Tata tocmai se întorsese de la serviciu, din schimbul de noapte și a întreb: „Cine bate?” Răspunsul a fost: „Controlul documentelor”. Când am deschis ușa, cei doi au năvălit în casă. Unul din ei era îmbrăcat în uniformă militară. El intrase în ajun în curtea noastră și a întreb-o pe mama dacă se dă vreo casă în chirie. Mama i-a spus că familia noastră e mare și nu avem camere libere în casă. El a mai întreb la ce oră vine soțul de la serviciu. Și iată că vizitatorul de ieri ne anunță că familia noastră este arestată... În curând ne-am pomenit în camion – părinții și noi, patru copii... Am fost duși la gară. Pe măsură ce noi familii erau aduse, erau încărcate în vagoane pentru transportarea cărbunilor. Nu-mi amintesc când s-a pornit trenul, dar îmi amintesc că ne era foame, pentru că părinții luaseră puțină mâncare de acasă. Micuțul continua să plângă și sora mai mică la fel a început să plângă. După o săptămână, ori poate și mai mult, trenul

s-a oprit pentru prima oară. Ni s-a dat apă și câte o pâine neagră de familie, indiferent de câți membri avea aceasta... Am călătorit așa o lună de zile până am ajuns în orașul Taștagol, regiunea Kemerovo... În sfârșit, la mijlocul lui martie 1956 noi am fost eliberați... În Chișinău am avut necazuri din nou. Deși ne-a fost eliberat certificatul de reabilitare cu dreptul la restituirea averii confiscate, în realitate nu ni s-a restabilit nimic. În casa noastră trăia un ofițer. El știa că începe eliberarea persoanelor deportate, de aceea a cumpărat casa de la stat cu 5 mii de ruble, iar câteva luni mai târziu a vândut-o cu 22 de mii de ruble și a părăsit Chișinăul. Tata a îmblat câțiva ani prin judecăți, dar niciodată decizia n-a fost în favoarea lui... În prima iarnă am trăit în casa bunicii, într-o singură cameră... După terminarea școlii lucram la fabrica de tricotaje și în paralel am studiat la universitate la secția fără frecvență, ajungând până la „inginer responsabil pentru pregătirea cadrelor tinere”. Eu întotdeauna am ascuns faptul că familia mea a fost deportată... Cred că limba a avut cea mai mare influență în viața mea de persoană exilată. În Siberia a trebuit să învăț limba rusă. Când m-am întors am studiat în limba rusă și am lucrat într-o organizație unde se vorbea mai mult rusa. Într-o zi, la primul serviciu o femeie mi s-a adresat în limba română și noi am început să discutăm. Dar imediat am fost trimise să vorbim în română în coridor și nu în prezența altor muncitori. Altă dată, pe când eram inginer, trebuia să instruiesc fetele tinere, majoritatea cărora erau de la sate și nu cunoșteau bine limba rusă. Eu cunoșteam suficient româna și le-am citit lecțiile în limba română. Când doi ingineri ruși au venit să examineze aceste fete, nu se puteau înțelege. Ca rezultat a trebuit să le examinez eu, dar după acest incident am fost eliberată din funcție. De ce atâtea necazuri au căzut pe capul nostru? Necazuri care ne-au distrus sănătatea, au dus la înlocuirea limbii materne cu limba rusă și ne-au luat toată averea noastră. Noi eram un popor fără țară. Rușii ne numeau moldoveni, iar moldovenii ne numeau ruși. Fratele meu, care și-a pierdut sănătatea în Siberia în acele timpuri, a murit la 36 de ani. Tata a murit la doi ani după fratele meu. Fratele

deseori îl întreba pe tata: „Tată de ce noi am fost condamnați?” Tata nu putea răspunde la această întrebare. El nu știa răspunsul. Pentru noi, nici acum nu există un răspuns la această întrebare (Popovici și Lamphear, 2005, 46-51).

Destăinuiiri de pe lumea cealaltă (Chișinău, 2013) de Veronica Pârlea-Conovali este un volum de povestiri documentare – mărturisiri ale supraviețuitorilor foamei și deportărilor. Autoarea a absolvit Facultatea de Istorie a Universității de Stat din Moldova. În cele 155 de pagini ale cărții ne sunt prezentate detalii ale deportărilor și foamei cunoscute doar de supraviețuitori, este descrisă atmosfera anilor de teroare. Sunt prezentate, însoțite de fotografii de familie, destinele a 11 persoane care s-au născut și au copilărit în județele Basarabiei: Bălți, Hotin, Soroca, Orhei, Izmail. Una dintre aceste persoane este și Măriuța Gogu, născută în 1935, în satul Vărăncău, județul Soroca; o rudă a autoarei.

„Ne-au dus la gară la Florești. Acolo erau mai mulți ca noi, erau fete și băieți pe care îi cunoșteam bine: Sonia Chitic din Cernăuți, cu familia; Sonia Vârlan din Slobozia, la fel cu familia (ambele la momentul deportării învățau la Școala Pedagogică din Soroca). Am mers cu trenul de la 6 iulie până la sfârșitul lui septembrie. În vagoane nu aveai unde te așeza. Mulți dintre ei au murit pe drum de foame și de boli. La sfârșitul lui septembrie am ajuns la stația Skovorodino. Acolo am coborât din vagoane și ne-au dus într-un lagăr din mijlocul taigalei, unde am stat o lună de zile... Am fost urcați pe vapoare și duși mai departe, în taiga. Pe noi, două familii de moldoveni și câteva familii de ucraineni ne-au repartizat în sectorul Sopka, în bărci de tip bordeie, jumătate în pământ construite din bârne. Era un frig de înghețau lemnele în vatră. Am învățat de două ori în clasa a opta, fiind că nu știam limba rusă. În clasă erau cinci moldoveni. După ce am absolvit nouă clase, munca mea s-a schimbat, m-au pus ajutor de tractorist. Anul 1955 ne-a adus o durere în familie: a murit bunica Alexandra. N-am să uit niciodată înmormântarea ei. Au săpat o groapă care s-a umplut de apă. Aici tot pământul era

așa. Acolo a rămas săraca la fel ca și mulți alții. În 1959 când ne-am întors în sat conducerea nu ne-a primit. Tata s-a angajat la lucru în satul Coșnița pe malul opus al Nistrului. A scris multe scrisori la Chișinău, pentru a ni se permite să locuim în satul de baștină, dar primea refuz după refuz. Apoi tata a scris la Moscova și de acolo ni s-a permis întoarcerea în sat. Era anul 1960. Din Siberia m-am întors cu o boală pe viață, cu astmă” (Pârlea-Conovali, 2013, 101-107).

Din interviurile și povestirile publicate din discuțiile susținute pe parcursul a mai mulți ani cu colegi de lucru și oameni apropiați foști deportați, cu oameni ai satelor pe care i-am cunoscut în practica activității ziaristice și de la care am aflat ulterior că au fost „ridicați” ei sau părinții lor putem face următoarele concluzii:

Indiferent de vârsta povestitorului cele mai relevante imagini pe care le-a păstrat clar memoria lui sunt legate de:

– Șocul trăit în momentul părăsirii casei părintești fără haine, fără hrană. Averea lăsată nimănui. Drumul în necunoscut în condiții de groază.

– Cruzimea bestială a escortei de ostași înarmați care trăgeau fără preîntâmpinare. Câinii care însoțeau ostașii. Tratatamentul inuman și numărul morților bătrâni și copii abia născuți.

– Frigul, pustiul, foamea și oamenii băștinași cu care au intrat în contact în locurile unde au fost aduși. Mândria ascunsă, dorința de a se afirma prin muncă. Interesul pentru a obține studii. Păstrarea tradițiilor, a normelor de conduită moștenite de acasă în condiții extremale ca factori salvatori. Bunăvoința și umanismul – liant între oameni în lupta lor pentru supraviețuire. Toleranța, iertarea omenească sunt prezentate cu claritate pe de o parte, iar pe de altă parte imaginea escortei, a soldaților NKVD e ștersă fără detalii. Acuzarea și condamnarea sistemului comunist bolșevic. Dezacordul față de politica regimului sovietic totalitar.

– Dorința de a li se recunoaște drepturile asupra proprietăților ce li s-au luat abuziv, banditește de către stat și de a nu ține ascuns de către oficiali a calvarului la care au fost supuși de regim fără nicio vină.

Aceste imagini păstrate în straturile sublime ale conștiinței, invocate emoțional formează motivații care determină comportamentul persoanelor la nivel individual și de grup social.

În 1992, Parlamentul Republicii Moldova a adoptat Legea privind reabilitarea victimelor represiunilor comuniste. N-au fost efectuate însă cercetări care să spună cu exactitate câte persoane au suferit de pe urmele deportărilor, câte au fost nimicite în lagăre de detenție, câte au fost supuse pedepsei capitale, câte au murit în locurile de deportare, câte s-au întors la baștină după moartea lui Stalin.

Studierea mărturisirilor publicate, înregistrarea amintirilor persoanelor cuprinse de valurile deportărilor ne permit să relevăm și unele aspecte cantitative ale problemei investigațiilor noastre. Astfel, constatăm că din primul val al deportărilor din noaptea de 12 spre 13 iunie 1941 n-a supraviețuit niciun bărbat, cap de familie. Bărbații de vârsta majoratului au fost separați de familiile lor, urcați în vagoane speciale și exterminați în drum sau la locurile de detenție. N-au rămas în viață nici oamenii de vârsta a treia, suferinzii de boli cronice. Estimările efectuate în baza cercetării interviurilor, a povestirilor-mărturisiri, a discuțiilor cu supraviețuitorii ne dovedesc că din primul val a reușit să revină în R. Moldova circa 5% din numărul total al celor deportați în această perioadă. Din cel de al doilea și de al treilea val s-au întors circa 50% din numărul total de deportați, între ei fiind și persoane născute în locurile unde au fost duși părinții lor. Reveniți acasă acești oameni n-au putut să-și redobândească averile, să trăiască în casele lor, ba mai mult, li s-a interzis să locuiască în comunitățile de unde au fost ridicați. Ei și urmașii lor erau intimidăți, înfricoșați să nu vorbească despre trecutul lor, li se limita accesul la studii în instituțiile superioare. Astfel, ei, pe parcursul vieții lor, în mare parte dovedesc tărie de caracter, dragoste de muncă, spirit organizatoric și perspicacitate. Ei și-au refăcut condițiile de trai, iar urmașii lor, circa 80%, au făcut studii superioare și medii de specialitate. În structura socială sovietică au ocupat poziții

ierarhice în pătura intelectuală, plasându-se printre elitele economice și intelectuale.

Mișcarea Democratică pentru Susținerea Restructurării din Moldova, constituită la 3 iunie 1988, este prima organizație social-politică ce se lansează în luptă cu comunismul dictatorial, conservator, susținând totodată reformele partidului comunist din U.R.S.S. lansate de M. Gorbaciov. Mai târziu mișcarea se transformă în Frontul Popular din Moldova (1989). Frontul se plasează pas cu pas pe poziții deschise anticomuniste. În rândurile Frontului Popular din Moldova se înregimentează descendenții familiilor deportate, supuse reprimării comuniste. Ei se găsesc printre persoanele importante decizional și organizațional la nivel local și național. Mai târziu îi găsim în cohortele care au contribuit la proclamarea Republicii Moldova ca Stat Suveran și Independent, situat pe vectorul asocierii la Uniunea Europeană și reîntregirii poporului român. Ar fi incorect să afirmăm că toți descendenții familiilor reprimite de regimul stalinist au aderat la structurile social-politice pro occidentale. Sunt și persoane care au ajuns în elitele politice ce susțin orientarea estică prorusă a R. Moldova. Vom aduce drept exemplu trei nume de rezonanță în viața politică moldovenească.

1. Vladimir Voronin, ex-președinte al R. Moldova (2001-2009). Este nepot pe linie maternă al lui Isidor Sârbu. Isidor Sârbu este moldovean născut în satul Corjova, situat pe malul stâng al râului Nistru, lângă orașul Dubăsari (https://ro.wikipedia.org/wiki/Isidor_S%C3%A2rbu). În timpul colectivizării a fost considerat culac, i s-a confiscat casa, 30 ha de pământ și a fost închis trei luni în închisoarea din Tiraspol, fiind obligat ulterior să părăsească satul Corjova împreună cu soția și cei șapte copii, să plece de bunăvoie în Siberia. Isidor se ascunde, este condamnat împreună cu nevasta – timp de 7 ani este supus reprimării staliniste, este eliberat de Armata Română și în 1944 împreună cu autoritățile române se refugiază în țară și se stabilește cu traiul în satul Brezoaia, la 30 km de București. O perioadă se ascunde de ostașii sovietici și NKVD – eliberatorii

României. Pleacă în lumea celor drepți în 1980, în etate de 96 de ani. E înmormântat în cimitirul satului Brezoaia, alături de fiica sa Domnica Sârbu (Wikipedia, enciclopedia liberă, 2015b). Vladimir Voronin este unul dintre reanimatorii și lider al Partidului Comuniștilor din Republica Moldova (1994). În 1998 devine deputat în Parlamentul Republicii Moldova, președinte al Frațiunii parlamentare a Partidului Comuniștilor din Republica Moldova. Este ales de Parlament Președinte al R. Moldova (2001-2009). Prin măsurile pe care le-a promovat a compromis relațiile R. Moldova atât cu UE, cât și cu România.

2. Dumitru Diacov s-a născut la 10 februarie 1952 în localitatea Kargapolie, regiunea Kurgan (Kazahstan) într-o familie de deportați din satul Bașcalia, raionul Basarabasca. A studiat la Facultatea de Litere, secțiunea Jurnalism a Universității de Stat din Moldova și la Facultatea de Jurnalistică a Universității de Stat din Belarus. În anii 1988-1989 a fost consultant la Departamentul Relații Externe al Comitetului Central al PCUS, în 1989-1993 șeful biroului agenției de știri TASS (телеграфное агенство советского союза) în România la București, în 1994 este ales deputat în Parlamentul R. Moldova pe listele Partidului Democrat Agrar din R. Moldova. În 1998-2001 este Președinte al Parlamentului R. Moldova, adept al moldovenismului patriarhal de orientare prorusă.

3. Zinaida Grecianăi (Bujor), născută la 7 februarie 1956 în regiunea Tomsk (Federația Rusă) într-o familie de țărani din satul Cotiujeni, raionul Briceni, care au fost deportați de regimul comunist din motive confesionale. A absolvit Colegiul Financiar-Bancar din Chișinău și Universitatea de Stat din Moldova. A fost membru al comsomolului leninist și al partidului comunist din U.R.S.S., ulterior al Partidului Comuniștilor din Moldova, a îndeplinit diverse funcții de conducere în guvernarea comunistă de la viceministru al finanțelor (2000) la prim-ministru (2008-2009). Împreună cu Igor Dodon și alți foști comuniști părăsesc Partidul Comuniștilor din Moldova și se înrolează în

Partidul Socialiștilor din Moldova (PSRM), formațiune de stânga extremistă, promoscovită promotoare a politicii Uniunii Vamale Euroasiatice. La alegerile din 30 noiembrie 2014 este aleasă deputat în Parlamentul R. Moldova pe lista PSRM.

Schimbarea convingerilor prin foamete organizată

Un alt fenomen care a avut consecințe directe asupra structurii sociale în R.S.S. Moldovenească a fost foametea din 1946-1947. Conform cercetărilor mai multor istorici: A. Țăranu (2013), I. Țurcanu (2000), V. Pasat (2012) foametea din 1946-1947, însoțită de acte de canibalism, conține elemente de organizare planificată de către guvernarea sovietică. Scopul acestei diversiuni împotriva cetățenilor din R.S.S. Moldovenească era de a schimba convingerile patriarhale ale populației din mediul rural prin înfometarea ei, a grăbi procesul colectivizării. Pe fundalul ruinelor de după război, semnalmamentele foametei s-au făcut clare în vara și toamna anului 1946, însă autoritățile sovietice nu le-au luat în considerare, ba dimpotrivă la 30 noiembrie 1946 a fost adoptată hotărârea CC a PCUS „Cu privire la mersul colectărilor de pâine din R.S.S. Moldovenească”, în care conducerea republicii era avertizată despre lacune în procesul de colectare a pâinii și predării ei statului. Moscova cerea îndeplinirea necondiționată a planului. Conducerea republicii a reacționat la directiva centrului. În toamna anului 1946, satele au rămas în fața foametei fără ultimele rezerve de pâine. O armată întreagă de împuterniciți și activiști scotoceau gospodăriile ruinate și secătuite în căutarea ultimului tobultoc de cereale, în decembrie 1946 planul de predare a pâinii către stat a fost împlinit cu 101%. Datele statistice ne spun că pe lângă cerealele statul sovietic a mai luat de la gura țăranilor în plină foamete: 25.659 mii de ouă, 419,9 tone de brânză, 12.792 tone de lapte, 8.607 tone de fructe, 4.477 tone de legume, 10.082 tone de sfeclă de zahăr. Rezultatele îndeplinirii directivelor Moscovei s-au dovedit a fi nimicitoare pentru o mare parte

a populației Moldovei Sovietice. Cercetătorii estimează numărul de morți din cauza distrofiei, a înfometării oamenilor, cuprins între 200 și 400 mii de oameni. Ceea ce ar însemna circa 15% din populația de atunci a republicii.

În 1988, studioul „Moldova-film”, asociația de creație „Viața” realizează documentarul „Delirul blajinilor” (scenariu A. Dumbrăveanu, regie M. Chistrugă, imagine P. Balan). Este prima lucrare în documentaristică din R.S.S. Moldovenească unde fenomenul foametei este investigat și analizat cu tehnici cinematografice pentru publicul larg.

Sunt prezentate mărturisirile supraviețuitorilor din raioanele de Nord: Briceni, Soroca, Florești și de Centru: Ialoveni, Hâncești. Martorii vorbesc de cazurile de canibalism, de faptele înfiorătoare ale regimului comunist. De la începuturile anilor '90 ai secolului XX, memoria colectivă din R. Moldova pornește să-și deschidă arhivele pentru cronici. Reproducem mărturisiri fixate sub formă de interviuri și povestiri și publicate de ziariști.

Parascovia Ciobanu, a.n. 1923, s. Ermoclia, raionul Ștefan-Vodă. „Nu plătea impozite numai cine era gol-chistol. Da iștilalți plăteau și pentru cei care rămăsese numai cu sufletul. Vanea lui Ilie Conțu și el cu soția n-aveau nimic și au murit amândoi în casă de foame, le-au făcut groapă și i-au înmormântat pe amândoi în grădină. Și fetele lor s-au dus în Polonia (regiunile Ivano-Francovsc, Lvov din Ucraina – n.a.) și apoi s-au angajat la Rostov (în Federația Rusă – n.a.), au știut că n-au la ce veni. Și au murit ai lui Carp Tălălăe. Morți și mamă-sa și un fecior. Apoi a murit un băiet de vreo șaisprezece ani, a șezut săracu patru zile pe laiță și a venit mamă-sa plângând, îi ruga pe socru-meu și pe bărbatu-meu. A săpat socru-meu cu bărbatu-meu patru zile groapa, când dădeau cu hârlețul scăpăra pământu' de tare ce era înghețat. Ei, și... au mântuit groapa, au venit acasă să se odihnească. Da morți erau în sat! Moș Onică Vrabie era mort, la Mihalache o femeie străină moartă și apoi niște copii. Până au pus mortul pe o scară, până l-au dus la cimitir, de acum el era al șaptelea de asupra. Fiindcă n-avea cine face gropi. Și cum vedeau o groapă îi duceau și-i puneau în groapa

ceea... În treizeci și trei, când a murit tata Sava, atunci a fost foamete, secetă. Dar în timpul cela ce s-a făcut? Au venit românii și au adus vagoane de pâine și o repartizau prin sate. Iaca! Pe școlari îi hrăneau la școală... Da ceilalți, câte suflete sunt în casă? Primiți o sută kilograme sau două sute kilograme de popușoi. Ai cinci hectare, ori trei, câte ai! Iaca vă dăm puneți în pământ. Românii au dat ajutor în greutatea ceea...” (Ștefan, 1992, 143, 145).

Nicolae Botnariuc, a.n. 1921, s. Crețoaia, raionul Căinari, în 1947 – învățător, activist obștesc controla bucătăria și ospătaria satului. „Începe o distrofie strașnică printre copii. Intri în clasă n-ai pe cine întreba. Toți umflați la tablă nu poți să-i scoți. Ei așteptă suta de grame de pâine și o cană de ceai... Într-o zi, când apăruse pâinea comercială mă duc la Mocanu, șeful ospătăriei. Încep controlul amănunțit după documentele de primire și eliberare. Lipseau 70 kg. De pâine. A doua zi des-de-diminează mă duc la brutărie. Mi-a deschis. Ce văd?! Vreo zece femei în păsle, pufoaice și pantaloni vătuiți. Toate au coșuri mari încărcate cu pâine. Erau soțiile unor cetățeni din centrul raional Taraclia. M-am mirat. Am trântit ușa și am plecat. Pâinea cărată de la brutăria de aici era vândută la Bender cu o sută sau o sută zece ruble kilogramul!... Iar în centrul raional Taraclia zilnic mureau de foame zeci de oameni. N-au trecut nici două ore și m-au chemat de urgență. Ce văd? Erau adunați toți bărbații femeilor plecate cu specula la Bender. Sunt întrebat: „Tovarășe Botnariuc, dumneata te-ai plictisit să trăiești în Moldova? Sau ți s-a făcut dor de Siberia?... Nu-ți băga nasul unde nu-ți fierbe oala. Ești învățător, ai grijă de copii! Altfel îți găsim ac de joc...” Tot de la Nicolae Botnariuc aflăm că două femei Olga și Dochîța au intrat la cumnata lor, i-au înădușit cele două fete, au tăiat vaca și au luat carnea acasă, însă au fost descoperite pe drum. În anul acela la Taraclia a fost omorât și mâncat un copil – Ionel Grămadă. Învăța în clasa a patra. Pe la mijlocul lui februarie, Ionică s-a dus să întoarcă învățătoarei o carte și să ceară cu împrumut un toc. Când se întorcea acasă Leonte Șchiopu l-a adimenit la el. A luat coasa și i-a tăiat gâtul. Față

de cei doi copii ai lui i-a soc inima și plămâni și i-a fiert, apoi și-a ospătat odraslele. Leonte a fost condamnat la 10 ani de închisoare. A fost eliberat după moartea lui Stalin și s-a întors în sat (Ștefan, 1992, 152-161).

Din mărturisirile persoanelor care au trăit calvarul foametei din 1947 putem reconstitui în proximitatea timpului istoric relațiile comportamentale ale stratului social de țărani, ale indivizilor, proprietari de terenuri agricole (resurse funciare) și mijloace de producere, constrânși de împrejurările naturale nefavorabile, în raport cu un număr relativ mare de alți indivizi nomenclaturişti autorităților sovietice, trimiși în spațiul rural, unde existau tradiții seculare, ca să înfăptuiască politica partidului comunist de dezmoștenire a țăranilor. În memoria colectivă faptele împuțerniciților și activiștilor au format imagini, care au marcat câmpul social psihologic al generațiilor următoare. Memoria păstrează imaginea generală a activiștilor locali, proveniți dintre indivizii marginali, pe care satul nu-i considera de oameni. Ei au primit cu brațele deschise noua putere. Fie că aveau antecedente penale, în vechiul regim, fie că erau călăuziți de sentimente de ură față de oamenii cinstiți, care munceau și dispuneau de anumite bunuri. Ei căutau pe toate căile să dovedească noii puteri uz de zel. Au măturat podurile, au luat ultimele firimituri de pâine de la consătenii lor.

Din analiza interviurilor, a povestirilor martorilor care au trăit perioada foametei constatăm că indivizii care au provocat și au dirijat foametea, împingând lucrurile până la canibalism, elitele politice ale partidului comunist nu sunt percepute de populație ca factori decisivi în evoluția evenimentelor din anii 1946-1948 în R.S.S. Moldovenească.

Memoria colectivă păstrează imaginea unui număr mare de morți, care stăteau zile la rând, căci nu avea cine să-i îngroape; mulți vârstnici și copii distrofici, cărora când li se dădea de mâncare, nu aveau saț, mâncau până mureau. Numărarea anilor pentru supraviețuitori cunoaște două perioade: „până la foame” și „după foame”. Pentru mulți dintre ei frica lipsei de produse alimentare a devenit patologică. Ei

și-au deprins copiii și nepoții să-și facă rezerve de alimente și să le păstreze în taină.

După ce au renunțat la pământ, numai ca statul să nu le ia recoltele sub formă de impozite, țăranii și urmașii lor nu au acceptat în sinele lor munca colectivă în colhoz, unde erau remunerați toți la fel și cei care lucrau calitativ și cei care mimau munca.

În anii următori, 1948-1949, agricultorii individuali au renunțat la gospodăriile lor private, au acceptat compromisul cu regimul sovietic. În noiembrie 1949, după foamete și deportări, 97% din agricultura R.S.S.M. era deja colectivizată. Politica stalinistă de naționalizare a pământurilor și colectivizare a agriculturii s-a manifestat în realitate. Colectivizarea agriculturii marchează începutul transformării țăranimii. Oricum, țăranul niciodată n-a putut ajunge ca să fie proletar al câmpurilor, el revine treptat la starea de clăcaș, însă de această dată boierul este statul reprezentat de o armată întreagă de nomenclaturişti.

Țărănimea muncitoare – clasă a socialismului de stat

În sistemul social al statului sovietic bolșevic țăărănimea reprezintă un mare strat social. Într-o regiune, preponderent agrară, cum este R.S.S. Moldovenească, țăărănimea lipsită de proprietate asupra mijloacelor de producere și a resurselor funciare devine cea mai numeroasă structură socială de clasă. Modul de gândire și felul de apreciere a valorilor, format de-a lungul veacurilor în procesul de a munci pământul cu sapa, nu poate fi schimbat nici prin deportări și nici prin înfometare. Țăranii se retrag în ogrăzile lor de unde intră în compromise cu statul socialist totalitar. Iar statul depune eforturi mari ca să-i prefacă în proletari ai câmpurilor, în muncitori agricoli. Apar două categorii de proprietate asupra mijloacelor de producere situate în spațiul rural: proprietatea colectivă și proprietatea de stat, respectiv colhozuri și sovhozuri. Țăranii colhozurilor sunt colhoznici,

țărani sovhozurilor sunt – muncitori agricoli. Noțiunile respective nu sunt pur și simplu termeni de distincție.

Colhozurile se deosebesc de sovhozuri prin organizarea muncii și redistribuirea bunurilor. Așa cum consideră Ovidiu Turtureanu în teza de doctor în istorie „Societatea R.S.S. Moldovenească de la acalmie la stările de conflict (1953-1991)”, din sursele oferite de I. Cașu, care sunt comparate cu estimări ale unor autori occidentali, reiese că intenția centrului de a ridica economia teritoriilor anexate după cel de-al Doilea Război Mondial sau în general a periferiilor neruse a fost într-o oarecare măsură justificată (Turtureanu, 2012). Pentru a instaura o nouă ordine economică și socială pe un teritoriu unde oamenii în marea lor parte dovedeau mentalitate conservatoare, țărănească centrul vine cu formule gata elaborate și încercate în viață în alte regiuni și în Rusia Sovietică. În 1945, în componența Ministerului Agriculturii din R.S.S. Moldovenească a fost creată Direcția pentru organizarea teritoriului cu următoarele domenii de activitate:

- evidența funciară de stat și înregistrarea proprietăților funciare;
- distribuirea și organizarea intergospodărească a terenurilor cu eliberarea actelor privind drepturile de folosire a lor;
- organizarea intergospodărească a terenului;
- cercetări pedologice, geobiologice.

Domeniile respective ne dovedesc prevederile strategiilor politice de lungă durată în agricultura R.S.S.M. Politicile agrare ale socialismului de stat solicitau cercetări, experimentări și elaborări, care să conducă la transformări economice, la organizarea pe principii comuniste a grupurilor sociale și la schimbarea calității vieții din R.S.S.M. În februarie 1953 a fost creat Institutul de Pedologie, Agrochimie și Ameliorare, mai apoi Institutul Moldovenesc de Cercetări în Domeniul Agriculturii Irigate și Legumiculturii din Tiraspol. În 1956 a fost fondată Stația de Cercetări în Domeniul Zootehniei și Medicinii Veterinare. La 1 august 1956 la Bălți a fost fondat Institutul Moldovenesc de Cercetări Științifice în Domeniul Culturilor de Câmp – „Selecția”.

În 1961 a fost creat Institutul Moldovenesc de Stat de proiectări pentru organizarea teritoriului – „Moldghiprozem”. În iunie 1968, în scopul trecerii ramurii viticole și pomicele pe bază industrială, a fost fondat Institutul Moldovenesc intergospodăresc „Moldvinsadproiect”.

Organizarea și administrarea teritoriului în mod sovietic, socialist, constituirea colhozurilor și sovhozurilor, crearea unui sistem de valorificare a potențialului agrar al R.S.S.M. în baza unei rețele de institute de cercetări și experimentări aflate sub controlul permanent al centrului solicita un capital uman de administrare și executare ale politicilor socialismului sovietic, care în R.S.S.M. nu era de unde să fie din mai multe cauze. 1) Până în 1940, orientările, opțiunile populației din ținut erau cu totul altele decât cele de după anexarea teritoriului la U.R.S.S.; 2) Populația locală, frunzații satelor erau rezervați, urmăreau cu suspiciune și neîncredere noul regim, transformările pe care acesta le introducea cu forța brută în viața socială și economică; 3) O parte din populație aștepta prăbușirea regimului, instaurarea unei democrații de tip occidental. Până în 1952, mici grupări și indivizi aparte, în cazuri izolate și în rețele organizate, au opus rezistență politică, dar și armată, administrației sovietice. În asemenea împrejurări, statul sovietic a preluat metodele aplicate de Imperiul Rus în teritoriile colonizate, de schimbare a structurii sociale prin strămutări ale populației. Migrația populației pe teritoriul U.R.S.S., deși are anumite particularități, cum ar fi acoperirea politică, sub pretext de ajutorare și prietenie între popoare, de fapt poartă aceeași stofă și are aceleași scopuri ca în perioada țaristă: a consolida puterea imperiului, a ține sub control populația băștinașă, de care reprezentanții altor popoare (în mare parte ruși și ucraineni), care se bucurau de anumite favoruri din partea statului față de populația băștinașă: locuri prestigioase de muncă, locuințe de la stat, salarii mai mari, odihnă asigurată, pensii privilegiate etc. În esență, rusificarea societății în R.S.S.M. era considerată ca un fenomen progresist, care conduce la integrarea tuturor etniilor într-un sistem unitar de relații socialiste. Indivizii

sau grupurile de oameni care se opuneau nimicirii rădăcinilor naționale ale etnicilor neruși erau considerați naționaliști, dușmani ai internaționalismului proletar, ai comunismului bolșevic, erau marginalizați social, culpabili de trădare a regimului sovietic.

Formarea nomenclurii sovietice în R.S.S. Moldovenească prin transmutări de cadre

La începutul lui decembrie 1944, din diferite regiuni ale U.R.S.S. au fost trimiși în R.S.S.M. 9.118 persoane în mare parte activiști de partid, conducători sovietici. Este începutul formării segmentului nomenclurist din R.S.S.M. Reprezentanții Partidului Comunist Român, care până în 1944 s-au aflat în ilegalitate, în Basarabia, și au activat executând poruncile venite de la PC(b)U, nu au fost recunoscuți ca forță politică conducătoare. O parte dintre ei a fost supusă represiunilor staliniste, iar alții au fost încorporați în eșaloanele de nivel inferior ale conducerii în funcții de secretari ai sovietelor sătești, agitatori de partid etc. Problema cadrelor moldovenești a rămas acută tot timpul. Un raport secret al Secției Cadre a Comitetului Central al PCM ne dovedește că din ianuarie 1945 și până la 1 septembrie 1946 numărul membrilor și candidaților ca membri a sporit de 3 ori ajungând la 15.853 (Cașu, 2000, 130).

Analizând componența națională a cadrelor de partid din 1950 constatăm că numărul comuniștilor moldoveni constituia aproximativ 14% din numărul total al membrilor organizației de partid din R.S.S.M. (Turtureanu, 2012). Numărul moldovenilor în nomenclatura de partid începe să sporească abia peste 30 de ani, adică odată cu apariția primei generații de băștinași, crescută și educată de regimul sovietic. Însă și în aceste circumstanțe numărul de moldoveni nomencluruști nu reprezenta ponderea națională conform structurii demografice a populației. În 1987, în nomenclatura CC al PCM erau înregistrați 54% moldoveni, față de 42,5% în 1967. În Guvern, moldovenii constituiau

48,6% în 1984, față de 37,2% în 1965 (Dima, 1998, 103).

Elitele politice nomencluriste preponderent străine tradițiilor, istoriei limbii și culturii românești din R.S.S.M. și-au concentrat eforturile pe direcția economică: a industrializării, dezvoltării agriculturii. Industrializarea și dezvoltarea economiei agricole cu ritmuri sporite a stimulat un exod masiv de cadre din Federația Rusă și Ucraina: ingineri, tehnicieni, muncitori. În anii '60-'80, numărul angajaților în industrie a crescut de 16 ori în timp ce în U.R.S.S. în ansamblu de 4,7 ori. Urmărind evoluția etnică și demografică în această perioadă Nicolas Dima constata: „Pe baza ratei naturale a natalității numărul rușilor în Moldova fusese prevăzut a fi de 537.000 în 1989, dar era de fapt de 562.000. Cei 28.000 de ruși în plus reprezintă numărul net al celor ce migrează spre Moldova. În același timp, numărul ucrainenilor crește de la 561.000 la 600.000, adică cu 17.000 de indivizi mai mult decât se prevăzuse. Prin urmare, migrația combinată ruso-ucraineană din timpul deceniului 1979-1989 a fost de 45.000 de persoane, care raportată pe ani dă un număr de 4.500 de ruși și ucraineni pentru fiecare an. Cu toate că presiunea etnică existentă asupra Moldovei a continuat, ea s-a diminuat între 1959 și 1979, numărul de indigeni scăzând până la 12.000 pe an (Dima, 1998, 156).

Personalul unei uzine de proporții medii, conform standardelor sovietice se încadra în numărul 12.000 de angajați. Deci timp de două decenii în R.S.S. Moldovenească puteau fi deschise 20 de uzine noi numai cu etnici ruși și ucraineni emigranți. În această perioadă au fost fondate mari întreprinderi ale industriei grele și constructoare de mașini cu subordonare unională, cum sunt uzinele de tractoare, frigidere, mașini de spălat, combinatul metalurgic din Râbnița; întreprinderile complexului militar industrial: „Semnal”, „Microprovod”, „Alfa”, „Mezon” din Chișinău, „Lenin” din Bălți, „Moldavizolit” și „Kirov” din Tiraspol. Toate acestea în condițiile în care R.S.S.M. nu dispunea de resurse naturale (materie primă) ca să asigure de una singură funcționarea industriilor respective și

nici de capital uman. Numărul muncitorilor și funcționarilor încadrați în economia națională a crescut de la 439 mii în 1960 la peste 1.619 mii în 1985. Doar 46% din numărul muncitorilor și funcționarilor din industrie în 1977 erau băștinași. Urmărind creșterea numerică a populației angajate în sectorul industrial și agrar-industrial din R.S.S.M. în perioada 1940-1985, cercetând datele statistice ale dezvoltării economice și sociale din această perioadă, constatăm că R.S.S.M. a cunoscut cele mai ridicate ritmuri de creștere, fiind depășită în U.R.S.S. doar de Lituania. În 1985, creșterea economică era de 65 de ori mai mare în comparație cu anul 1940, de două-trei ori mai mare decât ritmurile creșterii producției industriale a unor republici precum Federația Rusă, Belarus, Georgia, de patru ori mai mare decât ritmul de creștere a Ucrainei și Azerbaidjanului (Turtureanu, 2012). Este demonstrat faptul, că ritmul industrial s-a produs în cea mai mare parte din contul industriei alimentare și ușoare, adică pe baza materiei prime locale, furnizată de agricultură, de spațiul rural. Prin urmare, creșterea ponderii industriei la formarea indicilor de dezvoltare a R.S.S.M. n-a însemnat și crearea unei economii bazate pe industrie, cu o structură viabilă diversificată, capabilă să supraviețuiască în condiții de crize și transformări. Tranziția spre o economie de piață liberă ne-a demonstrat fiabilitatea și vulnerabilitatea unei industrii ce funcționa numai pe bază de materii prime provenite din import. Întreprinderile industriei grele și constructoare de mașini, ale complexului militar industrial al U.R.S.S. în R.S.S. Moldovenească au falimentat. Într-o perioadă scurtă de timp au rămas fără locuri de muncă circa 800.000 de muncitori și ingineri calificați care formau un strat social cu un nivel de viață asigurat.

Generatorii mobilității sociale

Concentrarea dezvoltării R.S.S.M. pe vectorii creșterii industriei și ai agriculturii a condus la sporirea ritmică a Produsului Intern Brut. Investițiile capitale în economia moldovenească în 1984 au crescut aproximativ

de 230 de ori în comparație cu 1940, în aceeași perioadă fondurile de producere au crescut de 12 ori. Ritmurile susținute de dezvoltare economică au creat condiții pentru mobilitatea socială avansată. Urbanizarea și industrializarea ritmică au favorizat permeabilitatea socială. În mare parte orașele au crescut în urma imigrării populației din Federația Rusă și Ucraina. În anul 1963, conform unor date aproximative, locuitorii de la sate constituiau 49,6% din numărul total al locuitorilor stabiliți în orașe. În această perioadă la 22,2 mii migranți moldoveni veniți la oraș din satele republicii reveneau 32 mii de migranți din alte republici. Aceste tendințe se mențin până în a doua jumătate a anilor '80.

Alogenii se bucurau de priorități nedeclarate, condiții sociale mai bune, locuri de muncă mai bine plătite. Băștinașii în marea lor parte locuiau în cămine și efectuau munci mai prost remunerate. Sunt create condiții ale formării familiilor mixte. În anii 1970, în R.S.S. Moldovenească se înregistrau cele mai multe căsătorii mixte din U.R.S.S. – 34,4% în mediul urban și 10% în localitățile rurale. Căsătoriile mixte facilitau permeabilitatea socială.

Istoricul francez Fernard Braudel argumentează ideea că mobilitatea socială este un fenomen caracteristic societăților moderne. Dacă se păstrează statu-quo social (antipodul mobilității sociale) înseamnă că mai degrabă societatea este stăpânită de forțe conservatoare, ermetizante și se află în stagnare sau în declin (Brandel, 1985, 138-141).

Permeabilitatea straturilor sociale este o caracteristică a societății moderne care face ca indivizii capabili, merituosi să promoveze, să urce pe scara valorică a ierarhiilor, prin extensiune să participe la luarea deciziilor, să-și apere interesele individuale și de grup. În R.S.S.M. începând cu anii '70 au fost create condiții care asigurau permeabilitatea straturilor sociale. Aceasta fiind limitată doar de câteva cerințe: a) apartenența la partidul comunist; b) loialitate și credință față de ideologia comunistă; c) promovarea în practică a principiilor internaționalismului proletar (a renunța la

conținutul național al culturii, la limba, istoria poporului de baștină).

Dezvoltarea învățământului, accesul la studii universitare, încadrarea și promovarea celor mai capabili reprezentanți ai grupurilor sociale în procesele de cercetare științifică, de constituire a elitelor intelectuale sunt dovezi ale mobilității sociale în stratul intelectualității socialiste din R.S.S.M. Începând cu 1 septembrie 1945, în R.S.S.M. își deschid ușile mai multe centre universitare: Institutul Agricol „M. Frunze”, organizat în septembrie 1940, evacuat și reîntors la Chișinău; Conservatorul de Stat „Gavriil Muzicesu”, Institutul Pedagogic din Chișinău, înființat în 1940, evacuat în Rusia și reîntors, Institutul Pedagogic din Bălți, înființat la 14 martie 1945, Institutul Pedagogic „T. Șevcenco” din Tiraspol, Institutul de Medicină „Nicolae Testemițanu” din Chișinău, înființat la 20 octombrie 1945, în baza Institutului de medicină N2 din Leningrad, care din evacuare a fost redirecționat spre Chișinău. În octombrie 1946 la Chișinău a fost deschisă Universitatea de Stat din Moldova, iar în 1964 a fost deschisă prima școală superioară de ingineri din R.S.S.M. – Institutul Politehnic „S. Lazo” din Chișinău. În aceste instituții superioare de învățământ personalul didactic, profesorii, cercetătorii au fost aduși din Moscova, Kiev, Leningrad, Odesa. Studiile se făceau în limba rusă din manuale editate în U.R.S.S.

În 1979-1980, în instituțiile de învățământ superior studiau 51.000 de tineri, iar în școli 743.000 de elevi (Dima, 1998, 133). Circa 7% dintre absolvenții școlilor medii și tehnice de specialitate aveau acces la studii superioare din contul bugetului de stat.

Studenții anilor '70 în marea lor parte reprezintă a doua generație a elitei intelectuale din R.S.S. Moldovenească. Ei vor forma pătura intelectuală cu rădăcini ce se alimentează din câmpul cultural social psihologic unitar al poporului român. Eu au sesizat și au încercat să înlăture stările conflictuale din societatea moldovenească formată și dirijată de socialismul sovietic de stat. Reprezentanții elitei intelectuale au înțeles pericolul identitar promovat de politica

prorusă a Moscovei în regiunile alogene. Ei și-au propus să activeze în limitele cadrului legal și să pună acasă în drepturi limba și istoria națională. În condițiile în care în R.S.S.M. activa doar un singur partid, care de fapt era o filială politică a Moscovei, tentativele lor nu erau altceva decât niște manifestări de naivitate politică, fapt de care s-au pătruns în scurt timp.

În condițiile în care sub aspect etnic în R.S.S.M. nomenclatura conducătoare era alogenă, soluționarea pe principii științifice a problemelor etnolingvistice naționale era utopică. În prim plan apar consecințele ecologice ale politicii economice a Centrului promovată în periferii. În R.S.S.M., experimentul agriculturii intensive moldave a condus la extenuarea resurselor funciare, reducerea suprafețelor silvice, intensificarea chimizării agriculturii, construirea și exploatarea complexelor mari animaliere, distrugerea regimului hidrotehnic și schimbarea echilibrului dinamic în râurile mici, la poluarea excesivă a apelor freactice și de suprafață, la reducerea cantității de apă potabilă pentru consumul populației corespunzător standardelor de calitate a apei potabile. Toate acestea aveau urmări care își găseau expresii în calitatea vieții și starea de sănătate a populației. Tendința de a stoarce din fiecare palmă de pământ un profit imediat, fără a gândi la ziua de mâine și la generațiile următoare nu a produs numai dezechilibru în mediul natural, dar și în mediul social, a provocat amenințări la genofondul uman din R.S.S.M. A crescut numărul copiilor născuți cu malformații, s-a înrăutățit starea psihosomatică a populației, s-a redus speranța de viață. Primele semnale de alarmă au fost lansate de către reprezentanții elitei intelectuale. În luna iunie 1983, printr-o hotărâre a secretariatului Uniunii Jurnaliștilor din Moldova este legitimată activitatea Secției Ecologie, conducător al acesteia fiind publicistul și cineastul Gheorghe Malarciuc, neagreat în unele cercuri ale guvernării și de partid, considerat de către autoritățile de la Chișinău un neîmpăcat cu politicile de deznaționalizare, de distrugere a patrimoniului cultural și național. În scurt timp, Secția Ecologie a devenit o arenă

de discuții libere și deschise a celor mai acute probleme de ordin ecologic, social-ecologic, din domeniul ecologiei culturii și a spiritului, a supraviețuirii într-un mediu poluat, a adevărului istoric, a demnității umane și naționale, a prestanței civice și responsabilității oamenilor de știință, publiciștilor și scriitorilor în fața societății și a națiunii. La discuții participă oameni de știință și cultură, medici, ziariști, scriitori, cineaști, artiști plastici. Într-un interviu publicat în 1987 în săptămânalul „Literatura și arta” cu genericul „Să aperi natura înseamnă să-ți aperi patria” Gheorghe Malarciuc menționa: „Deși publiciști cu un oarecare renume, buni cunoscători ai temei și ale implicațiilor ei, am hotărât să ne începem activitatea cu un *licbez* ecologic. Am invitat la ședințe savanți și specialiști în domenii concrete, uneori chiar de la Moscova și Kiev, care au răspuns la întrebări nu totdeauna ușoare. Am organizat 18 expediții la fața locului (pe Nistrul de Mijloc și pe cel de Jos, prin multe gospodării silvice), „mese rotunde”, precum și o samă de acțiuni comune cu Comitetul de Stat și cu Societatea pentru Ocrotirea Naturii” (Dumbrăveanu, 2007, 133). Criza ecologică a unit intelectualitatea națională și alogenă în lupta ei pentru schimbările sociale, pentru instaurarea regimului democratic, a restructurării promovate de Mihail Gorbaciov, noul lider de la Kremlin. Au fost create premise politice pe care elita intelectuală, reprezentanții intelectualilor din R.S.S.M. le-au valorificat, astfel deschizând calea spre societatea postmodernistă, a economiei libere de piață, calea ce conduce spre transformarea structurilor sociale.

Concluzii

Anexarea Basarabiei la U.R.S.S. și constituirea R.S.S. Moldovenești n-a reușit să distrugă în mintea oamenilor valorile promovate de societatea modernă, făurită odată cu revenirea Basarabiei în componența Statului Român Unitar.

Transformările sociale, bazate pe principii bolșevice de luptă de clasă, au destructuratizat

viața socială economică, demografică din R.S.S. Moldovenească, au lichidat proprietatea privată, au confiscat bunurile materiale acumulate prin muncă, au organizat deportări și masacrul prin înfometare a sute de mii de oameni. Aceste transformări au montat totodată în societate bombe cu efect cumulativ al „energiilor negative” emenate de dictatura socialismului sovietic.

Socialismul sovietic, „dictatura proletariatului” a format în R.S.S.M. o societate lipsită de ierarhii antagoniste unde creșterea economică a favorizat formarea straturilor sociale cu o mare permeabilitate și mobilitate, caracteristică statelor moderne. Politica modificării structurii naționale în mod mecanic prin imigrări masive de populații alogene și emigrări ale populației de bază a fortificat doar aparent clasa muncitoare și pătura intelectualității din R.S.S.M. Emergența factorilor naționali în structurile sociale, problemele sociale de ordin cultural-național, etnolingvistice nu au putut fi aplanate cu instrumentele dictaturii socialismului sovietic de stat, cu mecanismele propagandei comuniste, ci au trecut doar în faza acumulărilor latente.

Formarea elitelor intelectuale naționale în condițiile permeabilității și mobilității sociale a stimulat mersul transformărilor sociale, politice și economice. Elitele intelectuale naționale au dovedit că regimul totalitar de tip sovietic bazat pe teroare și dictatură cu toate mecanismele lui de control și dirijare, de cvasimanipulare n-a reușit să supună lumea interioară, sufletul oamenilor, n-a fost în stare să ia sub control mintea oamenilor, conștiința lor, formată timp de secole, felul lor de a fi.

Teroarea instaurată în mod diabolic sub flamurile nobile ale echității, mobilității și egalității sociale, nu a reușit să nimicească germenii demnității și adevărului, capabili să înlăture dictatura și să reinstaureze societatea bazată pe relațiile democratice și ale economiei libere de piață.

Bibliografie

- Brandel, F. (1985) *Jocurile schimbării*. București: Meridiane.
- Cașu, I. (2000) *Politica națională în Moldova Sovietică, 1944-1989*. Chișinău.
- Constantiniu, F. (1997) *O istorie sinceră a poporului român*. București: Univers Enciclopedic.
- Dima, N. (1998) *Basarabia și Bucovina în jocul geopolitic al Rusiei*. Chișinău: Prometeu.
- Dumbrăveanu, A. (2007) *Mediul și mass media*. Chișinău: CEP USM.
- Dumbrăveanu, A. (2012) Aspecte ale evoluției structurilor sociale în Republica Moldova, în V. Mocanu (coord.), *Procese de stratificare socială în Republica Moldova: particularități și tendințe*, Chișinău.
- Dumbrăveanu, N. (2012) Țăranii în structura socială a comunităților rurale din Republica Moldova: studiu de diagnoză, în V. Mocanu (coord.), *Procese de stratificare socială în Republica Moldova: particularități și tendințe*, Chișinău.
- Ladaniuc, V. și Țopa T. (coordonatori) (2000) *Localitățile Republicii Moldova itinerar documentar publicistic ilustrat*, Volumul 2. Chișinău.
- Larionescu M., Mărginean I. și Neagu G. (2006) *Constituirea clasei mijlocii în România*. București: Economică.
- Lenin, V. I. (1981) *Politnoe sobranie socinenii*. Tomul 41. Moskva: Politizdat.
- Mocanu, A. (2012) Structura socială a populației Basarabiei în perioada interbelică, în V. Mocanu (coord.), *Procese de stratificare socială în Republica Moldova: particularități și tendințe*, Chișinău.
- Pasat, V. (2012) Foamea postbelică în RSS Moldovenească. Politica de stat în condițiile catastrofei. Conferința internațională. Anul 1812. *Academos*, nr. 2 (25), iunie, 45-54.
- Pârlea-Conovali, V. (2013) *Destăinuiri de pe lumea cealaltă*. Chișinău.
- Popovici, L. și Lamphear, M. P. (redactori coordonatori) (2005) *Destine spulberate*. Chișinău.
- Ștefan, T. (1992) *Satana pe pământ (mărturisiri despre anii de foamete și deportări)*. Chișinău: Universitas.
- Turtureanu, O. (2012) *Societatea RSS Moldovenești de la acalmie la stările de conflict (1953-1991)*, cu titlu de manuscris CZU: 94 (478), 1953/1991 (0433). Chișinău. Disponibil la www.cnaa.md/Siles/thees/2012/1641/turtureanu_ovidiu_thesis.pds.
- Țăranu, A. (2013) Cum a fost înfometată Moldova Sovietică în anii 1946-1947. *Politicon. Ediție de analiză și consultanță politică*. Disponibil la <http://www.politicon.md/cum-fost-infometata-moldova-sovietica-anii-1946-47>.
- Țurcanu, I. (2000) Foamea și deportările în Basarabia. *Memoria*, 31. București. Disponibil la http://revista.memoria.ro/?location=view_article&id=406.
- Wikipedia, enciclopedia liberă (2015a) Deportările din Basarabia și Nordul Bucovinei. Disponibil la https://ro.wikipedia.org/wiki/Deport%C4%83rile_din_Basarabia_%C8%99i_Nordul_Bucovinei.
- Wikipedia, enciclopedia liberă (2015b) Isidor Sârbu. Disponibil la https://ro.wikipedia.org/wiki/Isidor_S%C3%A2rbu.
- *** (1974) *Istoria narodnovo hoziastva Moldavskoi SSR 1917-1958*. K. Vizir (otrenstrennii redactor). Kișinev: Izdatetelstvo Știința. [Istoria economiei naționale a R.S.S. Moldovenești 1917-1958]. Chișinău: Știința.
- *** (1975) *Enciclopedia Sovietică Moldovenească*. Volum V. Chișinău: Redacția principală a enciclopediei sovietice moldovenești. <https://www.youtube.com/watch?v=0YE5aR8nXy0>